

نقش تاثیرگذاران فضای مجازی در سبک زندگی اسلامی با رویکرد آیه ۳۳ سوره مبارکه احزاب

معصومه محمدزاده آلاقیه^۱

چکیده

جامعه انسانی در ادوار حیات خود، با پدیده‌هایی مواجه بوده که، از طرق گوناگون باعث تحول در نوع نگرش اشخاص شده و در شکل‌دهی به سبک زندگی جایگاه ویژه‌ای دارند. این مقاله با عنوان «نقش تاثیرگذاران فضای مجازی در سبک زندگی اسلامی با رویکرد آیه ۳۳ سوره مبارکه احزاب» بر آن شده تا ابعاد این مسأله‌ی به معضل تبدیل شده را واکاوی کند. در آیه مبارکه آمده است: [وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ ۚ]...]] و در خانه هایتان قرارگیرید مانند زنان دوران جاهلیت پیشین [که برای خودنمایی با زینت و آرایش و بدون پوشش در همه جا ظاهر می‌شدند، ظاهر نشوید. حکم کلی خداوند متعال در این آیه همان پرهیز از تبرج و خودنمایی که از مهمترین آموزه‌ها در حفظ پاکدامنی و ارزش زنان به شمار می‌آید، که الزام به آن باعث حفظ زنان از سوءاستفاده مردان خواهد بود. مقاله حاضر تلاش نموده، نقش تاثیرگذاران این تعارض را با سبک زندگی اسلامی نشان دهد. این مقاله به روش نقلی و حیانی، با رویکرد به منابع روانشناسی، به صورت کتابخانه‌ای گردآوری و مطالب به شکل توصیفی است.

کلیدواژه‌ها: تبرج، سبک زندگی اسلامی، فضای مجازی، جاهلیت، جاهلیت اولی، جاهلیت مدرن

^۱. «طلبة پاره وقت - پایه هفتم - حوزه علمیه فاطمیه نظرآباد - ۱۳۹۴/۰۸/۰۹»

مقدمه

در عصر حاضر، رسانه‌ها به عنوان موثرترین بازیگران انتقال سلیق و ذائقه‌ها در تأثیرگذاری و شکل دهی به سبک و سیاق زندگی جایگاه ویژه‌ای دارند. در زمینه های دیداری و شنیداری، افراد تأثیرگزاری وارد صحنه فضای مجازی شده اند، که با عملکردهای ویژه‌ای مانند؛ استفاده از ابزارها و شیوه‌های گوناگون تغییر و تحول یا تقویت باورهای شبهه‌دار، باعث رواج رفتارهای مذموم در سبک زندگی اسلامی شده‌اند. در این مقاله، به بررسی «نقش تأثیرگذاران فضای مجازی در سبک زندگی اسلامی با رویکرد آیه ۳۳ سوره مبارکه احزاب» پرداخته شده است. در آیه آمده است: [وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ ۖ] [و در خانه‌هایتان قرار و آرام گیرید، و ادر میان نامحرمان و کوچه و بازار] مانند زنان دوران جاهلیت پیشین (که برای خودنمایی با زینت و آرایش و بدون پوشش در همه جا ظاهر می شدند) ظاهر نشوید... [این آیه به طور صریح، زنان و مردان مسلمان را از تبرج و خودنمایی نهی می کند و آن را مغایر با آموزه‌های الهی می داند.

تأثیرگذاران سایه وار فضای مجازی، از ابزارهای مختلفی مانند: تلویزیون، کامپیوتر، تلفن همراه، تکنولوژی اینترنت و شبکه های مجازی... استفاده کرده و سبک و سلوک رفتاری خود، خواه غلط یا درست را به جامعه عرضه و تزریق می کنند. این افراد تأثیرگذار یا به اصطلاح، بلاگر، نقش مهمی در شکل گیری افکار و رفتار مخاطبان خود ایفا می کنند. متأسفانه، برخی از آنها با ترویج سبک زندگی مبتنی بر تبرج و خودنمایی، به طور ناخواسته یا آگاهانه، به تخریب ارزش‌های اسلامی و اخلاقی می پردازند. بنابر آیه مذکور حجاب و عفاف، از مهمترین آموزه های اسلام برای حفظ پاکدامنی و ارزش زنان در جامعه است و تبرج و خودنمایی متعارض با آن. این مساله در واقع نقطه تعارض بین عملکرد بلاگرها با مورد تأکیدی در آیه ؛ یعنی نهی تبرج است. در زمینه مطالعات پیشین همچون تحقیق زارعان و فاضلیان (۱۳۹۸) و مقاله عیسی زاده (۱۳۹۴)، با شناسایی مولفه‌های کلیدی سبک زندگی اسلامی از قبیل باورهای دینی، عمل به فرائض، اخلاق فردی و اجتماعی، و ترویج ارزش‌هایی همچون مودت و رحمت در روابط خانوادگی، چارچوب نظری غنی و معیارهای عملیاتی مناسبی را برای تحلیل ارائه می دهند. این پژوهش‌ها اگر به طور مستقیم به فضای مجازی نپرداخته‌اند، اما با تبیین عوامل موثر در تحقق و اسلامی شدن سبک زندگی، معیارها و شاخص‌های بنیادینی را مشخص کرده‌اند که می تواند برای ارزیابی محتوای تولیدی تأثیرگذاران فضای مجازی به کار رود.

در این میان، نقش الگوسازی به عنوان یک مکانیسم تأثیرگذار بر سبک زندگی، در کار پژوهشگرانی مانند آقامحمدی (۱۳۹۳) و پناهی (۱۳۹۳) به وضوح مورد تأکید قرار گرفته است. این مطالعات، والدین را به عنوان

اولین و مهم‌ترین الگوهای تربیتی معرفی می‌کنند که پابندی عملی آنان به تعالیم دینی، تاثیر مستقیمی بر شکل‌گیری هویت دینی فرزندان دارد. این یافته‌ها موقعیت تاثیرگذاران فضای مجازی را به عنوان "الگوهای جایگزین" یا "رقبای جدید" در عصر حاضر پررنگ می‌سازد و نشان می‌دهد که این افراد می‌توانند نقش سنتی نهاد خانواده در الگودهی را به چالش بکشند یا آن را تقویت نمایند، ولی در مورد نقش افراد تاثیرگذار و فعال در شبکه های مجازی بر سبک زندگی اسلامی که متضادِ نهی مورد بحث در آیه ۳۳ سوره مبارکه احزاب؛ یعنی همان تاثیر بر سبک زندگی اسلامی افراد با رواج تبرج و خودنمایی، یافت نشده است. در این مقاله سعی شده با بررسی عملکرد این فعالان و تاثیرگذاران بر سبک زندگی اسلامی، تضاد عملکرد آنان با دستور اکید خداوند متعال در مورد تبرج و خودنمایی روشن، و بیان شود؛ که تاثیر افعال آنان بر سبک زندگی اسلامی نمونه کاملاً مسجل بر تبرج نهی شده است. بنابر این یافته‌ها احکام و حدود نهی و حرمت تبرج در مورد آنان جاری و ساری است.

سبک زندگی اسلامی، بر تمام ابعاد زندگی انسان، از جمله روابط فردی و اجتماعی، فعالیت های، اقتصادی، اخلاق و معنویت را در بردارد و الگوهای رفتاری را باظرافت و دقت تفسیر و تحلیل می کند. نتیجه اینکه حکم نفی تبرج و خودنمایی بر رفتارهای بلاگرها و عملکردهای القا کننده آنها نیز سایه دارد. تبرج چه به دلیل ایجاد و تحریک شهوت باشد یا به دلایل اقتصادی و کاسب گرایانه، در هر دو صورت چون با شعائر و احکام اسلامی در چگونگی رفتارها و منش‌ها زاویه دارد، مذموم و مطرود است و حکم نفی تبرج و خودنمایی بر رفتارها و عملکردهای آنها نیز ظهور و بروز دارد.

مفاهیم

تبرج :

تبرج از نظر اهل لغت؛ به معنی نشان دادن زینت و هر چیزی که میل مرد را برانگیزد.^۱ نشان دادن و ظاهر کردن زیبایی ها و فضایل شخصی زن به مردان نامحرم.^۲ ، نشان دادن زینت و هر چیزی که رغبت انسان را برانگیزد و در راه رفتن ظاهر شود.^۳ بیان شده است.

و از نظر اصطلاحی اینگونه آورده اند: « تبرج به معنای تبختر و خودنمایی در راه رفتن است.»^۴ تبرج به معنای ظاهر شدن در برابر مردم است، همانطور که برج و قلعه ظاهر است.^۵

^۱ (لسان العرب، ابن منظور، ج ۲، ص ۲۱۲.

^۲ (الجوهري، ابونصر اسماعيل بن حماد، الصحاح (للجوهري)، ج ۱، ص ۲۹۹.

^۳ (تاج العروس من جواهر القاموس، ج ۳، ص ۲۹۴.

^۴ (طبرسي، فضل بن حسن، مجمع البيان لعلوم القرآن، ج ۸، ص ۵۵۸.

^۵ (طبای، سید محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۱۶، ص ۳۰۹.

جاهلیت :

جاهلیت از نظر اهل لغت؛ به معنای حالت جهلاست. جاخلیت اولی زمان الفتره قبل الإسلام است. و جاهلیت آخری به جاهلیت آخرزمان تعبیر شده است.^۱

و در اصطلاح به معنی؛ حالتی است که جهالت در آن حکم فرماست در هر قوم و هر ملت و در هر زمان که باشد ولی مراد از موارد آن در قرآن حالت مردم قبل از اسلام است.^۲

سبک زندگی اسلامی :

سبک زندگی اسلامی از نظر اهل لغت به معنی: [فارسی] [مصدر حال] رفتن، طرز، شیوه ، عادت و قاعده و قانون و ترتیب و نظام^۳، است.

و در معنای اصطلاحی: مجموعه ای از باورها ، ارزش ها و رفتارهایی گفته می شود که براساس آموزه های دین مبین اسلام شکل می گیرد.^۴ تصور شده است.

فضای مجازی:

اهل لغت فضا را مکانی که از هیچ طرف محدود نیست^۵؛ معنی می کنند.

کلمه مجازی را نیز ؛ به معنی غیرحقیقی^۶ می دانند

انسان و سبک زندگی اسلامی

هدف از خلقت انسان، عبودیت و بندگی خدا ذکر شده است، که این هدف اساس نوعی نگرش کلی به انسان و روش زندگی او است، دین اسلام چارچوب های کاملی برای فهم انسان و حیات طیبیه روشن نموده است، اما برای فهم دقیق و تطبیق آن بر زندگی امروزی، لازم است آثار پیاده سازی این سیاست ها را باروش های تجربی در موضوعات معاصر بررسی نمود، براین اساس، سبک زندگی اسلامی نیز برخاسته از آموزه های قرآنی، دینی و سیره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و اهل بیت عصمت علیهم السلام است، در این نگرش، فرصت های زندگی نه تنها موهبتی الهی، بلکه آزمایشی برای سنجش تعهد و اطاعت انسان از خداوند تلقی می شود.^۷

^۱ (العین، ج ۳، ص ۳۰۹

^۲ (قاموس قرآن، ج ۲، ص ۸۳

^۳ (نفیسی، فرهنگ نفیسی، ج ۳، ص ۱۷۰۷ .

^۴ (دهخدا، لغت نامه دهخدا، ج ۱، ص ۱۵۱۸ .

^۵ (عمید، فرهنگ عمید، ص ۷۹۸ .

^۶ (همان، ص ۹۱۶ .

^۷ (ر،ک، حاتمی ، تاثیر فضای مجازی بر سبک زندگی ، ص ۵.

سبک زندگی همان شیوه زندگی گروه ها و طبقات اجتماعی جامعه است. در این معنا سبک زندگی نتیجه همه گزینش ها، ترجیح ها و رفتارهایی است که فرد در ارتباط با اشخاص، شرایط اجتماعی، کالاهای مادی و فرهنگ مصرفی انجام می دهد. این نوع سبک زندگی و سلوک رفتاری در سلسله مراتبی آرایش می یابد که به طیف کاملی از تمایزات و تفاوت های زاویه دار با سبک زندگی اسلامی مورد تاکید، تا نهایت حدتوان ذهن بشر، بدون در نظر گرفتن عاقبت امور، میدان می دهند.^۱

لذا لحظه ورود کاربران اینترنتی و گسترش اینترنت بدون فراهم آمدن زیر ساخت های فرهنگی لازم، به مثابه شمارش معکوس بمبی در میان ارزش ها، باورها و هنجارهای ملی، مذهبی و در یک کلمه سبک زندگی اسلامی است. گویی تار و پود فرهنگ اصیل اسلامی در معرض هجوم بی رحمانه ارتشی از اطلاعات و داده های بدون هویت و جهت قرار گرفته است.

متزلزل شدن ارزش ها در اثر نبودن فضایی مناسب برای ظهور عقاید، زمینه برخورد بین فرهنگ ها و تمدن ها پدیدار می گردد که بیشترین تأثیر را بر ارزش های دینی و اخلاقی دارد، با عدم تجهیز به امکانات مناسب، دچار تهاجم فرهنگی شده و داشته های ارزشمندی مانند؛ سبک زندگی اسلامی را، از دست خواهند داد.^۲

«حدود ۱/۵ درصد از مجموع اطلاعات موجود در پایگاه های اینترنتی، غیر اخلاقی، ۹۰ درصد تجاری و بقیه با سایر امور علمی، فرهنگی، ورزشی و دیگر موضوعات، مرتبط است.»^۳ یکی از چالش های اساسی گسترش فناوری ارتباطات در جهان، به ویژه کشورهای در حال توسعه، آسیب های فرهنگی و اجتماعی است. قرار گرفتن در معرض فرهنگ های گوناگون، آزادی های زیاد و امکان دسترسی به اطلاعات غیر اخلاقی به وسیله اینترنت، از جمله این خطر هاست. در کشورهای در حال توسعه؛ مانند ایران، بنابر شرایط فرهنگی و اجتماعی، احتمال آسیب پذیری بسیاری در اثر تعامل با دیگر فرهنگ ها وجود دارد. با وجود پیشرفت های حاصل شده، قابلیت های کنترلی در این موارد، کمتر مؤثر واقع می شوند. بنابراین آماده کردن خانواده ها از بعد فرهنگی، اجتماعی و اخلاقی، ضروری است.

خودنمایی در جاهلیت قدیم و جاهلیت مدرن

خداوند متعال در مذمت و نهی تبرج و خودنمایی در آیه ۳۳ سوره مبارکه احزاب می فرماید: [وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ...]^۴ {و در خانه هایتان قرار و آرام گیرید، و (در میان نامحرمان و کوچه و بازار)

^۱ (ر، ک، اکبری، تبیین تاثیر شبکه های مجازی بر سبک زندگی اسلامی، ص ۶.

^۲ (ر، ک، جوادی، دین و رسانه، ص ۱۱.

^۳ (ر، ک، مطهری کلور، بررسی تاثیر و نقش فضای مجازی در سبک زندگی اسلامی، ص ۵.

^۴ (احزاب، ۳۳، حسین، انصاریان.

نامنی و شیوع بسیاری از بیماریهای روحی - روانی، جسمی و حتی خسارت‌های جبران ناپذیر اقتصادی فراهم می‌شود و در پایان موجودیت جامعه از او گرفته خواهد شد.^۱

نتیجه

در نگاه دین، سبک زندگی منظومه‌ای است از اجزا و ساحت‌های مختلف و زمانی این منظومه در سلامت و پیشرفت قرار دارد که همه ابعادش همسان فعالیت نمایند و احکام و قوانین الهی نیز در آن به درستی و بدون هیچ ساده‌انگاری، پیاده شود. در این مقاله، با تأکید بر رد تبرج در آیه ۳۳ سوره مبارکه احزاب، به بررسی فرضیه تبعات تاثیر پدیده بلاگرها بر سبک زندگی اسلامی پرداخته شده است. با توجه به متن آیه و تاکید بر عدم تبرج و خودنمایی در افراد خصوصاً زنان، تبرج در ملأعام مورد نکوهش قرار گرفته است. این آیه به طور کلی زنان مسلمان را از هرگونه رفتاری که توجه نامحرمان را به خود جلب کند، منع می‌کند. از طرفی با شیوع شبکه‌های اجتماعی مجازی و هجوم ناگهانی اینترنت و سیل کاربران در فضای اجتماعی مجازی، مانند بمب ساعتی در حال انفجار، ارزش‌ها و هنجارهای مذهبی و سبک زندگی اسلامی را با مخاطره مواجه می‌کند. این شبکه‌ها می‌توانند با مولفه‌های تاثیر گذار خود، که در اصطلاح بلاگر نامیده می‌شوند، با رواج تبرج و خودنمایی، تضعیف ایمان و رشد فرهنگی بر مبنای آموزه‌های اسلام و ترویج مصرف‌گرایی و مدپرستی و بی‌عفتی، که توسط تجارت آزاد و غربی سازماندهی شده است، سبک زندگی اسلامی را به چالش کشیده و آن را تهدید کنند، عملکردهای بلاگرها، با تاثیر بر ادبیات افراد جامعه، پوشش، روابط با جنس مخالف، گزینه‌های مختلف انتخابی در مسائل روزمره، همگی مصداق‌هایی از تبرج و جاهلیت مدرنی هستند که در آیه بدان اشاره شده است. در نتیجه پدیده بلاگری چه صرفاً به منظور تبرج و جلب توجه نامحرمان باشد، یا به منظور کسب درآمد از طریق تبلیغات ولی با استفاده از ابزار تبرج، خودنمایی و خودابزاری، در هر حالتی ناقض نص صریح قرآن بوده و احکام و قوانین اسلامی بر این جاهلیت مدرن، جاری و

^۱ (ر،ک، تربتی کربلانی، حجاب نگاه، پوشش و روابط از دیدگاه قرآن و عترت، ص ۲۲).

ساری است. پس برای نجات جامعه از اثرات سوء عملکردی آنان بر سبک زندگی اسلامی و عادات مسلمانان باید حدود اسلامی در مورد آنها به صورت کاملاً بازدارنده پیاده شود.

منابع

*قرآن کریم، انصاریان، حسین

- (۱) تربتی کربلائی، حیدر، حجاب، اصفهان، مؤلف، ۱۳۹۸.
- (۲) ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، لبنان بیروت، دار الفكر للطباعة و النشر والتوزيع، کدکنگره ۱۳۶۹
۵ ل ۲ الف / ۶۶۲۰ pj، ج ۲.
- (۳) انجم روز، عباس، برقع پوشان خلیج فارس و دریای عمان، عباس انجم روز، بندر عباس، ۱۳۷۱.
- (۴) جوادی، یگانه، و دیگران، دین و رسانه، دفتر پژوهش های رادیو، تهران، ۱۳۸۶.
- (۵) حاتمی، محمد، تاثیر فضای مجازی بر سبک زندگی، تهران، هیئت علمی دانشگاه خوارزمی، ۱۳۸۹.
- (۶) حاجی محمدی، علی، رسانه های نوین و تحولات بین المللی، قم، صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران مرکز پژوهشهای اسلامی، ۱۳۹۳.
- (۷) حرعاملی، محمدبن حسن، وسایل الشیعه، قم، موسسه آل البيت، ۱۴۰۹، ج ۵.
- (۸) حرعاملی، محمدبن حسن، وسایل الشیعه، قم، موسسه آل البيت، ۱۴۰۹، ج ۶.
- (۹) حرعاملی، محمدبن حسن، ترجمه وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه، گروهی از محققین مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، اصفهان، مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه، ۱۴۰۰، جلد ۱۵، شماره کتابشناسی ملی: ۱۳۲۱۶۹۰.
- (۱۰) حق جو، محمدحسین، روانشناسی خودنمایی و جلوه گری هیستیری، قم، المهدی، ۱۳۷۵، کتابشناسی ملی: ۷۵_۸۰۵۹.
- (۱۱) حیدری، حسین، بررسی تاثیرات شبکه اجتماعی مجازی بر روابط خانواده، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی، زمستان ۱۳۹۸.
- (۱۲) حسنیور، سیدعبدالکریم، تعارضات کاربری فضای مجازی با سبک زندگی اسلامی، بی جا، ۱۳۹۶.
- (۱۳) کوهی، محمدرضا، ویژگی ها و امتیازات زنان، بی جا، ۱۳۸۶.
- (۱۴) الکلینی الرازی، ثقه السلام أبی جعفر محمد بن یعقوب، کتب اربعه، الفروع من الکافی، دار التعارف للمطبوعات، بیروت، ۱۳۶۹، کتابشناسی م ۸۰۵۰_ ۸۱.
- (۱۵) داودی، زهرا، مقاله نقش بلاگرها و تیسترها در حیطه تغییرات فرهنگی، هشتمین کنفرانس بین المللی علوم انسانی، اجتماعی و سبک زندگی، کاشان، ۱۴۰۰.
- (۱۶) دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، ناشر سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، ۱۳۴۱، جلد ۶.
- (۱۷) رکاوندی، مجتبی، روان شناسی زن، شفق، قم، ج ۳، ۱۳۷۹.

- ۱۸) رمضان نرگسی، رضا، بررسی پدیده قاچاق زنان، قم، صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران مرکز پژوهشهای اسلامی، ۱۳۸۴.
- ۱۹) طباطبایی، سید محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۴۱۷ق، ج ۱۶.
- ۲۰) طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان لعلوم القرآن، ترجمه احمد بهشتی و دیگران، تهران، ناصر خسرو، ۱۳۷۲، ج ۸.
- ۲۱) عامری، وحیده، پویشی در معنا و مفهوم حجاب، فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان، ج ۹، چاپ ۳۶، تابستان ۱۳۸۶.
- ۲۲) عطایی، نیلوفر، ویژگی تبرج براساس آیه ۳۳ سوره احزاب، مجله علمی علوم اسلامی انسانی، ساوه، سال ششم، ۱۳۹۹.
- ۲۳) مجلسی، محمدباقر بن محمد تقی، بحار الانوار، اصفهان، مرکز تحقیقات رایانه ای قایمیه اصفهان، ۱۳۹۸، ج ۷۸.
- ۲۴) عمید، حسن، واژه نامه، تهران، امیرکبیر، نوبت چاپ ۱۳۸۹، ۱.
- ۲۵) مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، دار الکتب الإسلامیة، تهران، ۱۳۷۴، نوبت ۳۲، ج ۱۷.
- ۲۶) مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر اثنی عشری، دارالکتب الإسلامیة، تهران، ۱۳۷۴، چاپ ۳۲، ج ۱۰.
- ۲۷) مطهری کلور، محمد طاهر، بررسی تأثیر و نقش فضای مجازی در سبک زندگی اسلامی، ره آورد نور، ۵۹، بی تا.
- ۲۸) مظاهری، یوسف، سبک زندگی قرآنی و فضای مجازی، مجله علمی علوم اسلامی انسانی (سال ششم)، تهران، شهریور ۱۳۹۹.
- ۲۹) معین الاسلام، مریم، پوشش و آرایش از دیدگاه پیامبر اعظم صلی الله علیه و اله، تهران، صدا و سیما مرکز پژوهشهای اسلامی، تهران، ۱۳۸۶.
- ۳۰) موسسه تحقیقات و نشر معارف اهل البيت (علیه السلام)، «نقش لاقیدی و بی حجابی در تخریب حقیقت جویی»، ۳۳۸۳، کتابخانه مجازی قایمیه.
- ۳۱) مهدی زاده، حسین، تأثیر پوشش اسلامی در مهار غریزه جنسی، قم، مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۳.
- ۳۲) مهدی زاده، حسین، حجاب شناسی، قم، حوزه علمیه قم، چاپ ۲، ۱۳۸۲.

۳۳) مصباح یزدی، محمدتقی، دین و آزادی، مرکز مطالعات و پژوهش‌های فرهنگی: قم، ۱۳۸۱، شماره کتابشناسی ملی: م ۱۹۲۵۹ - ۸۱.

۳۴) نوری مطلق، علی، نقش رسانه در تبیین دفاع و هجوم فرهنگی، قم، مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما، ۱۳۸۳.